

K É R D É S E K.

13. Az igéből képzett főneveket pl. „hajtás“ használja-e a nép tulajdonságjelölő attributum gyanánt, pl. „hajtású“, objectiv viszonyban, tehát nem „olyan a ki hajt“, hanem „olyan a kit hajtának“ jelentésben; pl. Jó hajtású ló. Könnyű meghágású hegy. Nehéz hordású gyermek. Könnyű lövésű állat? A megfigyelők ne téveszszék ez esetet össze azzal, melyben a határozott (ló) subjectiv viszonyban áll a határozóval (tartású, járású, állású). Az előbbi példában (jó hajtású ló) azt kérdezzük: „Kit hajtunk? a lovat“; az utóbbiban (jó járású ló): „Ki jár? a ló.“

14. Van-e külön elnevezés arra a népnél, s ha van, mi-ként mondják, midőn különösen ifjú legények nagyobb részt kedvesük nevét, de más egyéb jegyeket, alakokat is karjokra írnak, rajzolnak, vagy tüskével, tűvel beszurdalnak?

15. Játsszanak-e még valahol a gyermekek *pipitert* s miből áll az? (Említve van a Győri rég. és tört. füzetekben, I. k. 183. l.)

16. *Csicsikomásni* (csicsikoma) szoktak a gyermekek Somogyban (Baranyában, Zalában?). Kérjük részletes leírását.

VÁLASZT KAPTUNK.

2.

Az 1. 4. 5. alatt levő kérdésekre nem válaszolhatok.

2. A *korha* szó nálunk nem használtatik; a *korhad* is hosszan ejtve, így: kórhad és csak fára alkalmazva. Nálunk a kórhad — máskép redves vagy revés — fa kifejezés a rothadt értelemnek felel meg s elvénülést csak esetleg jelent, nev. élőfáknál, midőn azok megvénhedve száradnak ki s kórhadnak el. A földbe levert karónak nedvességtől megsemmisülő része, vagy a temetőben a fejfáknak vége, szintén kórhadnak mondatik.

3. A *konok* szó nálunk mindennapi; ellenben a „magát megkonokolni“ kifejezéssel nem él a debreczeni nép, hanem azt mondja helyette, hogy: „megköti magát.“

6. A sziszegő hangnak afféle kettőztetése helybeli lakosok beszédjén soha sem vehető észre, hanem egyszerűen így beszélnek: „Nem viszed el szárazon. Derekasán viselte magát. Emberesen bánt el vele, stb.“

7. Kivétel nélkül ezen alak használtatik: *míg* ki *nem* adta lelkét. Sőt még más, efféle: De rég *nem* láttalak. Esztendeje hogy otthon *nem* voltam, s több ilyes kitételekből is a tagadó-

szócska kimaradhatlan, habár a felsőbb körökben divat a: „De rég láttalak“ féle szerkezet.

A 8-ik pontban felhozott kifejezés ismeretlen előttem.

9. Ezt nálunk így mondanák: „A kántort megtettük nótárusnak.

10. A *karakán* szót egyedül Nagy Imre „Vándor deák“ című versezetéből ismerem; de a debreczeni nép körében eddigelé nem hallottam. Valódi értelmére nézve azonban maga az említett versezet enged következtetést, mely így kezdődik:

Indúl nagy utára az árva deák,
Feszítik agyát k a r a k á n ideák.
J ó b o r mibe gondolja temetve leend;
S z é p l á n y, kit amúgy magyarul ölelend.

11. Eddigelé más szerkezetet, mint ezen egyetlent: „Lehetlen hogy *ne* tudnád“ stb. nem hallottam.

12. Debreczen vidékiek a *ne* és *hogy*-ot mindig elkülönítve használják, s a *nehogy*-nak tagadó célzatos mondatokban való használása oly idegenszerűnek tetszik fülüinkben, hogy irodalmi művekben eléfordulása is kellemetlen hangzású reánk nézve.

MÁRTON IMRE. (Debreczenben.)

3.

8. Heves megyének különösen alsóbb, homokos részén is használják a *sivatag* szót oly értelemben, hogy: fut a ló mint a *sivatag*; hihetőleg azon hasonlatosságnál fogva, miszerint „sivatag“ alatt értetik az alföldi futó homok = *sivány homok* mint nevezik, melyet a szél felkavar s avval sebesen tova száguld.

9. *Elvállaszt*, nem használják, hanem csak *megválaszt* szót ily értelemben, p. o. „a kántort megválasztottuk jegyzőnek“; legalább a néptől csak így hallottam.

10. *Karakán*, ezt vidékünkön a nép általában nem használja, — nem is értik mi az.

11. „Lehetetlen, hogy *ne* tudnád.“ „Nem hiszem, hogy *ne* hallottad volna“ — ezt így használja a nép; — azonban elvértve így is lehet hallani: „lehetetlen, hogy *nem* tudnád“.

12. *hogy-ne* és *nehogy*, mindkettőt használja a nép, p. o. „Vigyázz, *hogy* el *ne* veszítsd“ vagy „Vigyázz, *nehogy* elveszítsd“. — „Siess, *hogy* meg *ne* előzzenek“, — vagy „Siess, *nehogy* megelőzzenek.“

KOVÁCH ALBERT. (Cséópán.)

4.

1. *Gadaj*. E szó így nem létezik tudtomra; hanem Udvarhelyszéken Kisfalud helység határát és részint a szentmihályit

átfolyja a Gada-pataka nevű kis patak, s befoly a Nyikó vizébe. Átfolyásánál róla neveztetik egy szentmihályi határrész: Gada. Gada és Gedő nemzetség van a Székelyföldön.

2. *Korha*. Így nem használja a székely nép nyelve, hanem így: korhadt; és ezt csak fáról mondja: korhad, korhadó állapotban van, apránként korhadoz, utólérte a korhadás, vagy: korhadósság (korhadási korszakába jutott). Ifjú fa nem igen szokott korhadni (közmondás). Kőről épen nem mondják, hogy korhad, hanem hámlik, mállik, sovállódik, patogzik, repedez, tördelődik.

3. *Konok*. Ezt a székely népnyelv nem ismeri; ennek megfelelő szavai: makacs, vakmerő (sokszor így mondják: makverő), megátalkodott, mint melléknevek, vagy főnevet helyettesítő melléknevek. Igéi ezek: megvakmerődött, megvakmerőitette magát, megátalkodott, megbicsakolta magát, megvetette a lábát, keményen tartsa (tartja) a derekát, nem enged a szónak, nem enged másnak, nem enged senkinek, nem hajlik a jóra, nem lehet hézza (hozzá) féni, sem mire sem lehet menni véle, stb. Konok helyett használják ezt is: lator, lator gyermek, lator ember, lator fejrénep, latrodik, meglatrodott, erőssen el van latrodva. Tehát konok szót, sem semmi alakulásait a székely népnyelv nem ismeri.

4. *Létlen* — akár csikó, akár gyermek, így neveztetnek valósággal a székely népnél, ha azok (a gyermek császármetszés nevű orvosi műtét által) — anyjuk hasából kivágtatva megélnék. Mert a székely nép ritkán mondja: születik, hanem többnyire: leszsz, pl. nekiünk gyermekünk lett; gyermeke lett; nálunk csitkó (csikó) lett; a tehenünknek az idén, vagy az üdőn nem leszsz bornyuja (borja). Ha bárányt vesznek ki az anyja hasából: ekkor akár él meg, akár elhal, de bőrét viselik, hasi bárány a neve, — legalább az efféle elhalt bárány bőréről azt mondják: e (ez) hasi bárány vót! — A mi a létlen csikóról vagy lóról talány alakban jön elé, meg van említve a „Vadrózsákban“; de ez egy nagyobb népmesébe is be van szöve, melyet gyermekkoromban hallottam, de azóta soha. Hogy pedig a létlen csikó, bárány, borju, gyermek, stb. megélhet, ha különben már meg volt érve a születésre, s friss műtéttel megmentetett az anyja halálával való szokásos meghalástól, ez nincs példák nélkül.

5. *Csalétek*. Székelyül még eddig csak ama féligmeddig megfelelő nevét tudjuk: ennivaló. Ennivalóval megfoghatod, a nélkül bajos. Adj enni neki, s megfoghatod — halat, rákot, madarat, vadat. Ennivaló nélkül hezza se fogj. — Egyébiránt, ép a

rák fogásra használt családok neve: rács — akár hús, akár halacska, akár béka legyen az; a halmaszlagot pedig a nép boldítónak nevezi.

6. Az igehatározók melléknevek alakulásai lévén, szabályúl vehetni, hogy a mely melléknév egy *s*-sel végződik, igehatározóvá alakultánál is egy *s*-e van, s ha kettős *s*-sel végződik, két *s* hangzik igehatározójában. Ebben csak az a bajosság lehet, hogy ismerni kell, melyik melléknévnél mond a székely ember két végző *s*-et. Ily melléknevek: bajossan, béggyessen, büdössen, dühössen, édessen, hüvössen, igyenessen, élés-sen, elvegyessen, (elegyesen), erőssen, fagyossan, fényessen, frissen v. firissen, heggyessen, helyessen, jelessen, kényessen, lapossan, magossan, némés-sen, pirossan, sebessen (gyors), szélessen, véressen. E 25-nél többet nem találtunk, holott a Fogarasi-féle magyar-német szótárt két napon át megböngésztük; ezek tehát ennyien húzhatók rá a mondott szabályra úgy a hogy. De meg kell jegyezni, hogy ezt Háromszékre kell így érteni; mert már az udvarhelyszékieknél a mondott szókban mind a két *s*-re, mind az *é* és *e* önhangzókra nézve esnek változások, úgy-mint: bajoson, bögyösön, büdössön, dühösön, édösön, igyenössen, élösön, elvögyösön, fagyoson, fényösön, högyössen, helyösön, jelösön, kényösön, nemössen, sebössen, szélösön, vörössen (a miket itt nem ismétlek, Udvarhelyszéken is azon hangzásúak).

7. *Addig a míg* kezdetű mellékmondatban a tagadó *nem* szócskát Háromszék, Csik-Gyergyó és egész Udvarhelyszék nélkülözik (a más két székről nem tudom). Amazok tehát így mondják: *Mind addig az ágya mellett állottam, a míg* a lelkít kiadta; vagy: *addig* vótam ott, *a míg* meghót (nem pedig meg nem hót). *Addig* kúráltam, *a míg* felgyógyúlt. (Nem pedig fel nem gyógyúlt.)

KRIZA.

ÜZENETEINK.

Negyedéves előfizetőinknek. Minthogy a „Nyelvőr“ egész évi folyama 10 füzetből áll, negyed évre nem fogadhatunk előfizetést. Kérjük ennél fogva negyedéves előfizetőinket a félévi illetéknek kiegészítésére.

Dolgozó társainknak. A népnyelvre vonatkozó küldemények mind közölhetők. Az elvfejtegető munkálatok közül azokra, melyeket nem tartunk közölhetőeknek, habár röviden is, meg fogjuk tenni észrevételeinket.